

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta

1956-yil 4-yanvardan chiqq boshlagan

2006-yil, 3-fevral

№ 5 (3834)

ЖАҲОНГА ТАРАЛСИН ЎЗБЕК НАВОСИ

Шу йилнинг 30 январ кунли Алишер Навоий номидаги опера ва балет академик катта театрининг ҳашаматли томоша залида ўтириб, саҳнада кечаётган воқеаларни кузатар эканман, беихтиёр ҳайлимдан шундай фикрлар ўтди: «Юртдошларимизнинг халқаро миқёсда эришган ютуқларига оддий воқеадек муносабатда бўлаяймиз, чоғи. Бу нимадан экан: лоқайдликми ёки фахр ва гурур ҳиссининг етишмаслигимиз?» Назаримда, бежиз бу ҳақда ўйлаганим йўқ. Айнан шу кунли Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ташаббуси билан ташкил этилган «Тасанно» тadbрига кўпчиликни бирдек ҳаяжонга солди, десам хато бўлмайди. Халқаро кўрик-танловлар ва фестивалларда юксак натижаларга эришган санъат ўқув юрталарининг ўқувчилари ва талабалари шарафига ўтказилган бу тақдирот маросимининг номи ҳам ўзига хос. Шу кунли театрга келганлар санъатимиз келажagini муносиб ворислари, ёш истеъдодли санъат гунаҳлари жаҳон саҳналарида кўлга киритган ютуқлар ҳақида тadbриони олиб борган таникли санъаткорлар — Насиба Абдуллаева ва Шухрат Қайомовлардан эшитар эканлар, ҳар бир голибнинг номи айтилгандан сўнг, уларнинг муваффақиятларига минг тасаннолар айтдилар.

Анжуманда сўзга чиққан Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Алишер Азизхўжаев нутқида ҳам ёшларнинг истеъдодига самимий муҳаббат ақоли сезилиб турди. «Бизнинг фарзандларимиз биздан доно, кучли ва, албатта, бахтли бўлишлари керак», деб айтгандилар Президентимиз Ислам Каримов. Бугун

ги тақдирот маросимида қатнашаётган истеъдодли ёшларимиз бу гаплар тўла асосли эканини ўз фаолиятлари билан амалда исботламоқдалар», — деди А.Азизхўжаев. «Тасанно» тақдирот маросими халқ

«Тасанно» тақдироти

чолғулари ижрочилиги бўйича халқаро миқёсда нуфузли совринларни кўлга киритган ёш созандаларни тақдирлаш билан бошланди. Шундан сўнг фортепиано, торли чолғулар, зарбли чолғулар, миллий ракс, эстрада, режиссура, академик хонандалик йўналишлари бўйича катта ютуқларни кўлга киритган истеъдодлар бирин-кетин саҳнага тақлиф этилдилар. Баъзи номлар эълон қилинганди, саҳнага чиқиб келаётган кичкинагина, нозик-ниҳол, юз-кўзидан болалик беғуборлиги балқиб турган фарзандларимизни кўриб хайратга тушасан. Наҳотки, шу миттигина болакай ёки қизча жаҳоннинг Италия, Франция, Германия каби давлатларида ўтган нуфузли халқаро танловларда қатнашиб, бошқа давлатлардан келган қанчадан-қанча тенгдошларини ортда қолдириб, шоҳсупанинг энг юқори поғонасига кўтарилган бўлса! Ҳа, бу ҳақиқат эди. Биргина 2001 йилдан 2005 йилгача ўтган вақт ичида бундай фарзандларимиз сони етмишдан ортибди. Бемалол, бунди ёш истеъдодларимиз жаҳонда ўрнатган ўзига хос рекорд дейиш мумкин. Энг катта қувонч ва фахр шундаки, бу ёшларнинг бетакрор истеъдодига жаҳоннинг катта саҳналари гувоҳ бўлди, кўпга машҳур санъаткорлар тан бердилар ва қанчадан-қанча мухлислар Ўзбекистон деган мамлакат борлигини, унинг келажаги ишончли кўлларида эканидан воқиф бўлдилар.

Давоми бешинчи бетда.

СУРАТЛАРДА: Танлов иштирокчилари.

Саодат КОБУЛОВА, Ўзбекистон халқ артисти

ШУЛ ЁШЛИК МЕНДА ҲАМ БЎЛСАЙДИ...

Халқаро фестивал ва танловларда совринли ўринларни кўлга киритган ёш ижрочиларнинг «Тасанно» тақдирот маросимига, шогирдларининг тақдирлашда иштирок этасиз, деб тақлиф этишганида мамнун бўганимдан, жонаҳон театримизга мисоли қанот боғлаб учиб бордим.

Тақдиротни кузатиб ўтириб, мендай бир кекса санъаткорни ҳам эслашиб, шундай ажойиб тadbрига тақлиф этишганидан бир қувонсам, халқаро мусобақаларда юртимиз номидан муваффақиятли иштирок этиб зафар кучганлар 5-6 та эмас, балки етмишдан ортиқ эканлигидан икки хисса хурсанд бўлдим. Тўғриси, бошим осмонга етди, кўнглим ифтихор туйғуларига тўлиб кетди. Юртимизнинг турли ёшдаги иқтидорли фарзандлари, шундай қисқа муддатда — беш йил ичида чет элларда, халқаро майдонларда бу қадар катта муваффақиятларга эришиб турсалар фахрланмай бўладими! Халқаро фестивал ва танловлар эса, бири-биридан масъулиятли, бири-бирдан нуфузли. Аксариятининг баҳоловчи ҳаёвати дунёнинг маънаван деган маданият арбобларидан тузилган. Масалан, ўзимга яқин бўлган Булбул номидаги (операчиларнинг Бокуда ўтадиган беллашуви) анъанавий халқаро танловни тилга оладиган бўлсам, унинг

ҳаёят аззолари орасида Ирина Архипова, Тамара Синявская, Николай Сличенко каби оламга машҳур, мусиқада, ижрочиликда аллақачон ўз мактабларини яратган устоз санъаткорлар бор. Бизнинг вақлимиз, менин Абдумаликжоним (жамоадош кадрдоним, раҳматли Абдугани Абдуқаюмовнинг невараси, эса ана шундай номдор, талабчан баҳоловчиларнинг энг юксак эътирофи — Гран-прига, яъни Булбул мукофотига сазовор бўлди!

Устозларига, ҳамкасбларига, ўзи мансуб элга, юртва бундан зиёда кувонч, ифтихор улашиб бўладими! Энди ўзингиз айтинг. Бундан 15-20 йил олдин ёш истеъдодларимизни чет элларга халқаро фестивал ва танловларга чиқариб бўлармиди?

Бу ҳақда ўйлаганимда ёшларимиз Истиклол имкониятларига нечоғли муносиб бўлиб воёга етишаётганидан, қолаверса, уларнинг бу даражага ети-

шувида юртимизда Мустақилликнинг илк кунларидан Президентимиз ташаббуси билан фаол амал қилинаётган «Соғлом авлод учун» деган эзгу саноҳатнинг шарофатларидан фахрланиб кетаман.

«Тасанно» тақдирот маросими бўлажак соғлом авлодни маънаван-руҳан рағбатлантиришда, уларга куч-ғайрат улашишда, ватанпарварлик фазилатларини янада кучайтиришда, энг муҳими, мамлакатимизда амалга оширилаётган маданият-маърифий ва маънавий ислохотларга хисса қўшишда жуда катта аҳамият касб этганига шубҳа йўқ.

Бир санъат фахрийси сифатида «Тасанно» ташаббускорси республика Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг ташкилотчилигини, истеъдодларварлигини юксак қадрлайман. Тақдиротни анъанавий қилишга аҳд этган ва зирлигимиз «Тасанно»нинг кейинги йиллари ҳам худди шундай байрамона ва завқли ўтказишига ишонаман.

ЙИЛБОШИ РЕЖАЛАРИ

Унутилиб бораётган қадриятларимизни, урф-одат ва удуларимизни тиклашга, уларни авлодларга етказишга, халқимизнинг минг йиллик дурдоналарини асраб-авайлашга интилиш кучайган бугунги кунда, шубҳасиз, халқ ижодиёти ўлими, ҳаваскорлик театрлари, фольклор ва бошқа озғани ижодиёт жанрларига талаб ҳам, эътибор ҳам айрича бўлиши турган гап.

Шунинг учун ҳам бугунги кунда республика Халқ ижодиёти ва маданият-маърифий ишлар илмий-методик маркази ҳамда унинг Қорақалпоғистон ва вилоятлардаги марказлари фаолияти кўпчиликини қизиқтириши табиий. Биргина ўтган йилнинг ўзида йил бошида режалаштирилган 24 та тadbирдан 23 таси муваффақиятли ўтказилди. Маданият ва спорт ишлари вазирлиги томонидан белгиланган 15 та режадан 13 таси бажарилди. Кўпга ижодий сафарлар, семинар-келашлар, учрашувлар, адабий-мусликий кечалар уюштирилди. Вазифаларни бажаришда «Олтин мерос» хайрия жамағатимиз, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, «Маҳалла» жамағатимиз, Бадий академияси каби жамоат ташкилотлари билан ҳамкорлик муҳим аҳамият касб этмоқда.

муаммолар баъзи жойларда жуда секинлик билан ҳал қилинган. Кейинги тўрт йил ичида мавжуд клублар 60 тага қисқарди, автоклубларнинг 80 фоизи ярқасиз холга келиб қолган, халқ ансамбллари аттестациядан ўтказилганда маълум бўлдики, кўпларининг репертуари ҳам, либреллари ҳам эскириб кетган. Айрим вилоятлардаги халқ ижодиёти марказларида замонавий техника анжомлари, компютерлар етишмайди, кадрлар тайёрлаш масаласига эътибор сус, пуллик хизмат яши йўлга қўйилмаган, ўтказилган тadbирларни таҳлил қилишда сустхаликка йўл қўйилган.

Уз ахборотимиз

9 феврал — Алишер НАВОЙИ таваллуд топган кун

Алишер НАВОЙИ КАРО КЎЗУМ

Қаро кўзум, келу мардумлуг эмди фан қилғил,
Кўзум қаросида мардум киби ватан қилғил.

Юзунг гулига кўнгул равзасин яса гулшан,
Қадинг ниҳолига жон гулшанин чаман қилғил.

Тақоваринга бағир қонидин ҳино боғла,
Итинга гамзада жон раштасин расан қилғил.

Фироқ тоғида топилса туфроғим, эй чарх,
Хамир этиб, яна ул тоғда Кўҳкан қилғил.

Юзунг висолига етсун, десанг, кўнгулларни,
Сочингни боштин-аёғ чин ила шикан қилғил.

Ҳазон сипоҳига, эй боғбон, эмас монетъ,
Бу боғ тоғида гар игнадин тикан қилғил.

Юзида терни кўруб ўлсам, эй рафиқ, мени
Гулоб ила юву гул баргидин кафан қилғил.

Навоий анжумани шавқ жон аро тузсанг,
Анинг бошоғлиғ ўқин шамъи анжуман қилғил.

ДРАМАТУРГ МАСЪУЛИЯТИ

Саҳна санъатимизнинг келгуси тараққиёти Жуманиёз Жабборов, Эркин Самандар, Уткир Хошимов, Хусниддин Шарипов, Шароф Бошбеков, Ҳайитмат Расул, Эркин Хушвақтов, Салоҳиддин Сироҳиддинов, Холиқ Хурсандов, Насрулла Қобул, Комил Аваз, Санжарали Имомов, Рустам Маъдиев каби истеъдодли драматургларимизнинг ижодлари билан боғлиқ. Уларнинг ҳар бири ўз услуби, ўз қаҳрамонлари билан томошабинлар оғзига тушди. Катта ижодий меҳнат туфайли кейинги ўн-ўн беш йил ичида 300 дан ортиқ саҳна асарлари яратилди, кўплари саҳналаштирилди. Ҳўш, буларнинг сифати, говийи-бадийи жиҳатлари, эстетик хусусиятлари, инсон тарбиясидаги роли қандай? Шу нукта назардан охириги вақтларда саҳналаштирилаётган айрим асарларни кўздан кечирайлик.

Бу ўринда биринчи навбатда кўз олдимизда Эркин Хушвақтов ижодий фаолияти гавдаланади. Чунки ҳеч бир қаламшак қисқа даврда Э.Хушвақтовдай унумли ижод қилмаган. У комедия, драма ва трагедия жанрларида ўндан ортиқ асар ёзди. Бундан ташқари, «Ўзбекфилм»ни ҳам янги асарлар билан таъминлаб турибди. Яқинда унинг «Бир кунли Афанди...» сценарийси асосида филм экранга чиқарилди. Абдулла Қодирининг «Ўтган кунлар» романини инсценировка қилиб, масъулиятли ижодий ишни эплади. Драматург ижодини ўрганиб, асарларини саҳнада кўриб, баъзи мулоҳазаларини ўртага ташламоқчиман.

Давоми бешинчи бетда.

МИЛЛИЙ МАТБУОТ МАРКАЗИДА

Миллий матбуот марказида бўлиб ўтган матбуот анжумани ўзбек миллий курашини кенг ёйиш юзасидан амалга оширилаётган ишлар ва борадаги янги вазифаларга бағишланди. Тadbирда иштирок этган Ўзбекистон кураш миллий федерацияси президенти, Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов ва Федерация бош котиби Алишер Эшонқулов миллий спортимиз мураббийлари ҳамда журналистларнинг саволларига жавоб бердилар.

Федерация раҳбарлари миллий кураш мусобақалари юзасидан 2006 йил учун кўзда тутилган режалар, шунингдек, яқинда Англия ва Грецияда бўлиб ўтадиган анъанавий «Ислам Каримов турнири» хусусида сўзлаб бердилар.

Оммавий ахборот воситалари ходимлари билан бўлган мулоқот ниҳоясида Абдулла Орипов ўзбек кураши ҳақида хужжатли филм, Паҳлавон Маҳмуд ҳақида эса бадийий филм яратиш зарур эканлигини айтиб ўтди.

УЛУФ САНЪАТКОРНИ ЭСЛАБ...

«Хар бир актёр рол ижро этар экан, шу ижро замирида ўз руҳини поклаб бориши лозим». Бу — буюк санъат устаси Шукр Бурхоннинг ҳикмати эди. Республика болалар кутубхонасида Ўзбекистон халқ артисти Давлат мукофоти совриндори, «Буюк хизматлари учун» ордени соҳиб бўлган ана шу улкан санъаткорнинг 95 йиллигига бағишланган хотира кечаси бўлиб ўтди. Эл суйган санъаткорнинг ижодий мероси, у яратган образлар, саҳнада олға сурган эзгу гоғларни ёш авлоднинг қомил инсонлар қилиб тарбиялашда, уларнинг эстетик диди ва маънавиятини шакллантиришда бугун ҳам алоҳида қимматга эга.

4 Душмий асарлар

Алишер Навоийнинг 565 йиллик тўйи арафасида пойтахтимиздаги қатор нашриётлар боғланиб, уларда чоп этилаётган ва нашрга тайёрланаётган Навоий ижодида доир китоблар ҳақида ахборот олдик. Фадрур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида хазрат Навоийнинг «Лисон ут-тайр» асари нашрдан чиқди. Нашриёт бу билан чекланиб қолмай, буюк асар «Хамса»нинг ҳар беш достонини ҳам алоҳида китоб сифатида чоп этишни нашриёт ўз олдига мақсад қилиб қўйган. Лотин алифбосида дунё юзини кўрайдиган «Хамса» Навроўз байрамига ҳам ўқувчиларга етиб боради.

«Ўқитувчи» нашриётида эса 1991 йилли нашр қилинган «Алишер Навоий ҳикматлари» номи соғва учун мўлжалланган китобнинг қайта нашри режалаштирилмоқда.

Асосан болалар адабиётига оид асарларни чоп этувчи «Ўқулор» нашриётида «Мумтоз адабиёт намуналари» туркумидан Навоийнинг «Кўш тили» асари беш минг нусхада ўқувчилар кўлига етиб бориши кутилмоқда.

Шунингдек, навойишунослика доир асарларни адабиёт илмисандаларига тақдим этиш ҳам давом этмоқда. Бу борада «Янги аср авлоди» нашриёти бирмунча эзгу ишларга қўл урди. Мазкур нашриёт томонидан навойишунослар олимлари Ботирхон Ақромовнинг «Навоий шохбайтлари», Сайидбағром Азизовнинг «Навоий ва фалакиёт» номи китоблари нашр қилиниш арафасида.

ТАЛАБАГА ЎҚИШ ЯРАШАДИ

Гоҳида инсонда шундай ҳолат юз берадики, беихтиёр вужудини фароҳбахш туйғулар эгаллаб, дилинда чексиз шукронлик ва қатъий пайдо бўлади. Бу сафар пойтахтдаги талабаларнинг «Ёшлик» шаҳарчасида янгидан таъмирланган турар жойдан хона беририганида қалбимда шундай хислар туғён урди. Ёруғ ва шиная зал бўйлаб борар эканман, дилим чексиз кувонч ва ифтихор билан тўлиб тошади. Хонадаги юмшоқ диван, шафқ, китоб жавони, дарс тайёрлаш ва оқватланиш учун алоҳида столлар, турчирок, юмшоқ гиламу деразага тутилган гўзал пардаларнинг ҳаммаси кувончингга қувонч қўшади.

Этибор НОРБУТАЕВА, Олий Адабиёт курси тинловчиси

МАЪМУРБОЙ ЯРАТГАН МАЪМУРЧИЛИК

Омад ҳаммага ҳам қулиб боқавермайди. Унга эришмоқнинг тайёр андазаси йўқ — амал қилсанг ютук устига ютук қучиб, ҳар баҳада муваффақият қозонаверсанг.

Ҳозир айниқса фермерликка орзу-мандлар кўп. Буни иқтисодий ноҳор ширкатлар тугатибди, улар ўрнида фермер хўжаликлари ташкил топаётган жараёнда яққол кўриш мумкин.

Ун йил аввал эса, Маъмурбой фермерликка қатъий аҳд қилган йиллари ширкат хўжаликлари чор-ноҳор ишлаб турса ҳам дабдурустдан фермер бўлиб мустақил хўжалик юритишга ҳамнинг ҳам юраги дов бермасди. Кимдир фермерликнинг келажигига шубҳа билан қараса, яна кимдир бунинг учун сармоя жалб этишга имкони келмасди.

Маъмурбойнинг фермерлики ташлашига эса аслида турли баҳоналар билан

ри кенгайди. Ҳозир фермернинг 252 гектар ери бор. Шундан 52 гектарда чорва моллари учун озиқ экинлари етиштирилади. 110 гектарда пахта, 80 гектар майдонга эса галла экилмоқда.

Утган йили пахтадан гектарига 26,5 центнердан ҳосил олиб, режасини 130 фоизга бажарди. Фалладан эса 38 центнердан хирмон кўтарилди. Салкам уч юз тонна галланинг 256 тоннаси давлатга сотилди.

Фермер хўжалигида 165 бош қорамол, юз бош қўй, юз бош қўн, юз бош қўнликлар бор. Утган йили 2,5 тонна гўшт, 14 тонна сўт, 300 кило пилла топирилди. Бу соҳалардан кўрилган жами соф фойда 36 миллион сўмини ташкил этди. Унинг 25 миллиони пахтадан, 10 миллион сўми галладан, 1 миллион сўми эса чорвачиликдан кўрилди.

Техника деҳқоннинг қаноти деб беиз айтилмаган. Айниқса, катта майдонларда кам ишчи кучи билан йиркич ҳажмдаги ишларни бажариши шарт бўлган фермерларнинг ҳар жиҳатдан қулай ва соз техникаларисиз иши битмайди. Фермер хўжалигининг тўртта МТЗ-80 трактори, Т4-А ва ДТ хайдов тракторлари, «Енисей» галла ўриш комбайни ва бошқа зарур техникалари бор. Яқинда эса лизинг асосида «МЭКС — 140» трактори сотиб олинди.

Буларнинг ҳаммаси самарали меҳнат тудайли келаятган даромад ҳисобидан олинмоқда. Маъмур Жуновнинг ўғиллари фермер хўжалигининг асосий таянчларидир. Ўғиллари: Бахтиёр — агроном, далага қарайди. Эргаш эса чорва бўйича мутахассис. Уларнинг ҳамжиҳатлигида ишлаши тудайли ҳар кун учраши мумкин бўлган муаммолар ўз вақтида ҳал этиб боришмоқда. Шунинг учун ҳам фермер Маъмур Жунов эндиликда хўжалигига қарашли қорамоллар сонини янада кўпайтириш учун ҳаракат қилмоқда.

— Хўжаликнинг янги имкониятларидан бири катта йўлга яқинлигимизда, — дейди Маъмур Жунов. — Шунинг учун ҳам келажакда ёшлар учун янги иш ўринлари очмоқчимиз. Гўшт ва сўт маҳсулотларини қайта ишлашчи кичик корхона очсак кўп жиҳатдан ютган бўлардик. Яъни ўз маҳсулотларимизни ўзимиз қайта ишлаб тўғридан-тўғри эл дастурхонига етказиб берадик. Богдорчиликни ривожлантириш бўйича ҳам йўлаб қўйган режаларимиз бор.

Ҳозир ўз иқтисодини янги изга солиб олган тадбиркорларимизнинг аксарияти ҳомийлик ҳаракатининг ҳам пешқадамларидир. Бу борада Маъмур Жуновдан элдошлари манман. Мактаб ва болалар боччаларига муттасил равишда сўт етказиб берилмоқда. Кам таъминланган оилалар гўшт ва сўтдан ёрдам қилиб турганлари учун фермердан миннатдор. Маъмур Жунов асли Фаллаорлда туғилиб ўсган. 1970 йили Самарқанд қишлоқ хўжалиги институтини битир-

ган, Мирзачўлга келди. Дастлаб «Фаргона» совхозида бош зоотехник бўлиб ишлади. Сўнг Усмон Носир номидаги ширкат хўжалигида ўз фаолиятини давом эттирди. 1995 йилдан шу жойда ўғиллари билан бирга фермерлик қилиб келмоқда.

— Мана, ўн йилдан буён фермерлик билан шуғулланышимиз, бу соҳа раванги билан боғлиқ муаммолар ҳам Сизга кўпроқ аён бўлса керак, — деб сўраймиз Маъмурбой Жуновдан. — Ҳўш, бугун Сиз каби фермерларни қийнаётган муаммолар асосан нималарда кўпроқ намоён бўлмоқда?

— Муаммоларнинг кўплари ҳукуматимизнинг соҳага жиҳдий эътибори билан аста-секин ҳал этиб боришмоқда. Бироқ қонунларимиз ривожланишга бўлса-да, улarga амал қилмайдиган маҳаллий турлар хали ҳам топилиб турибди. Бу ҳолга кўпроқ банк ишларида дуч келаяпмиз. Фермер топширган маҳсулотни учун банкдаги ҳисоб рақамига келиб тушган пулни олишга кўп сарсон бўлади. Вақт ҳар нарсадан улуг. Маблағини керак пайтда ололмаган деҳқон вақтдан ютказадди. Вақтдан ютказдим, демаски, даромаддан ҳам ютказадди. Холбуки, у ана шу даромадга эга бўлиш учун қанчалар машаққат чеқан бўлади. Идорасида калыкулятор тугмасини босиб, керилиб ўтирган банк ходимлари вақтдан ютказаятган деҳқон ҳам даромаддан, ҳам ҳосилдан ютказаятгани, бу ютказиш, биз истаймизми-йўқми, элининг дастурхонига, бинобарин халқимизнинг фаровонлигига ҳам таъсир этаётганини эса улуг умуман ўйлаб ҳам кўрмайди.

Иккинчидан, даланинг ҳосилдорлиги молларнинг маҳсулдорлигини оширишда ҳукуматга асосан, фермернинг ўзи ҳам манфаатдор. Бироқ кўп ҳолларда маҳаллий турлар ўз зугумини ўтказиб режаларни асосан равишда оширишга эришмайди. Шартнома тузилаётганда фермер зиммасига норма режалар мажбуран юклатилиши, кейин бироқ сабаб билан режа бажарилмаси, фермерни қачириб сўроққа тутишадди, нега шартнома режаси бажарилмади, деб қисовга олишадди. Шу сабабли тузилаётган шартномалардаги режаларда ернинг унумдорлиги, яъни бал-бонитети ҳам аниқ ҳисобга олиниши керак. Ахир, ўйлаб кўринг, фермер режадан ташқари маҳсулот топишса, биринчи навбатда, унинг ўзи кўпроқ фойда кўради-ку!

Дарҳақиқат, фермер хўжаликлари етказиб берган маҳсулотига тегишли ҳақни ўз вақтида олишда ҳам, режалар тузилаётганда ер ва тупроқ шароитидан келиб чиқиб иш тутишда ҳам гап кўп. Агар улarning бу жиҳатдан муаммолари бўлмаса, деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларини кўпайтириш йўлидаги имкониятлар янада ошган, бино ва техникаларини вақтида таъмирлаш, ишлаб чиқариш қувватларини ошириш, деҳқончилик ва чорвачиликни замонавий асосда ривожлантириш учун қўшимча имкониятларни вужудга келтириш мумкин бўларди.

Маъмурчилик яратилгани мумкин жиҳатлари ана шу муаммоларни вақтида ҳал этишга ҳам кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Нурмамат АЛМУРОДОВ

Ишлар ва дунё

Дунё яралибдики, ер юзиде яшаётган жамики мавжудот она-табиат билан ҳамбарчас боғлиқ. Бироқ табиатнинг-да ўзига хос синовлари-ю тилсимотлари, биз билган-билмаган сир-синоатлари ҳам борки, баъзида инсон улор олдида ожиз қолади. Жаҳоннинг кўпгина оммавий ахборот воситаларида, интернет хабарларида она сайёрамизнинг қайсидир бурчагида табиий, техноген ёки экологик таснифдаги фавкулдада вазият руй бергани ёхуд содир этилгани ҳақида ўқиб қоламиз. Шу боисдан жаҳон ҳамжамияти бу каби ходисаларга бефарқ қараётгани йўқ. Инсоният азал-азалдан ҳалокатларнинг олдини олиш ва унинг оқибатларини бартараф этиш масалалари хусусида бош қотириб келади.

АҲДОДЛАР ИБРАТИ

Жаҳон тамаддуни бешигини шарқлик алломалар тебратгани тарихдан маълум. Мутахассисларнинг маълумотларига кўра, IX — XV асрлар мобайнида ислом оламида етишиб чиққан 700 нафардан ортқ номдор олимлардан беш юз нафари ўрта осийликлар экан. Қомусли билим соҳиб бўлган улуг аждодларимиз ўз кашфиётлари билан етти иккимини лол қолдиришган. Хусусан, Туронзамида илм-фан сайқал топгани, аждодларимизнинг табиат ва жамият ҳақидаги донишмандлигини муҳассам этган. «Авесто» китобидан тортиб, яқин даврларга яратилган турли соҳадаги кашфиётларини назарда тутадиган бўлсак, халқимиз қадимда катта илмий салоҳиятга эга бўлгани аён бўлади.

Дарҳақиқат, табиий офатларни олдиндан айтиб бериш ёки уни бартараф этишининг назарий асосларини ишлаб чиқишда ҳам алломаларимизнинг олдида тушадиганлар ўғтишда жуда кам учраган. Айниқса, Урта асрларда яшаб ўтган Муҳаммад Мусо Хоразмий, Абу Наср Форобий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино сингари боболаримиз табиат ва ҳақиқат ривожига улкан ҳисса қўшганлар. Улар хали экология фани шаклланмаган бир замонда табиат ва ундаги мувозанат, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳақида бой илмий мерос қолдиришган. Хусусан, Берунийнинг табиат ҳақида фикри юритиб: «Экин ва насл қолдириш билан дунё ўзгариб бораверди» деган фикри гоятда қимматлидир.

Фаргона водийсининг қадимий Кубо (ҳозирги Қўва) шаҳрида тавалуд толган, илмий заковатига бутун дунё тан берган Аҳмад Фароний ҳам табиатда содир бўладиган фавкулдада вазиятларни олдиндан аниқлашда буюк истеъдод соҳибларидан бўлган. Ватандошимиз Мисрда «Микс ан-Нил» — Нил дарёси сатҳини ўлчашга мўлжалланган иншоот лойиҳасини яратган ва унинг қурилишига бошқош бўлган. Ушбу иншоот бир неча аср давомида Мисрнинг иқтисодий ва сиёсий ҳаётида муҳим рол ўйнади. Унинг лойиҳаси XX асрнинг 80-йилларида қурилган Асвон тўғонига асос бўлди.

Экологик танглик, экологик инқироз ҳақида кунда янги бир маълумот айтилади. Кейинги пайтларда матбуотимизда, радио ва теледастурларда ҳам ушбу мавзуга тез-тез тўхталиб ўтилмоқда. Бу борадаги экологик вазият бутун дунё одамларини бирдай ташвишга соляпти. Орол муаммосидан тортиб, ҳавонинг ва сувнинг ифлосланиши, чикиндиларнинг қайта ишланмаслиги, ер мелиоратив ҳолатининг ўзгариши бугунги эковазиратдан далолат.

Мана, бир неча йилдирки, халқ таълими вазирлиги қошида «Биозоосан» республика ёшларининг ўқув-методик мажмуаси фаолият олиб бормоқда. Шу марказ томонидан ишлаб чиқилган «Узлуқсиз экологик таълим концепцияси»да мактабга тарбия муассасаларида, мактабда, академик лицей ва коллежалар, олий ва ўрта-маҳсус ўқув юртлири ҳамда малака ошириш марказларида экологик таълим-тарбиянинг мазмун-моҳияти батафсил очиб берилган. Бироқ бу иш талаб даражасида олиб боришмоқда, деб бўлмайди. Ўсиб келаятган авлодни, ёшларнинг янги гуруҳини экологик тадбирларга кўпроқ жалб этиб, атроф-муҳитнинг барқарор ҳолатини, сув-ҳавонинг муассофлигини, ернинг унумдорлигини сақлаш нақадар мумкин эканлигини тушунириш зарур.

Мамлакатда маъмур масаласига жиҳдий эътибор берилмаётган, «Экосан» халқаро жамғармаси фаоллари мавжуд муаммолар ечими хусусида тавсиялар ишлаб чиқараётган бир пайтда атроф-муҳит муҳо-

Мисрдаги азим Нил дарёси кўтарилиб-тошиб туришини олдиндан аниқлаш мумкин бўлмаган бир пайтда Фароний маҳсус асбоб — нилометри кашф этган эди. Бу асбоб ёрдамда дарё сатҳи аниқланган, мисрлик мисрор ва деҳқонлар ўз ишларини шунга қараб юритишган.

Бундан ташқари, Аҳмад Фаронийнинг «Китоб-ул ҳарокат ас-самовий-йа ва жавомей илм ан-нуҷум» («Осмон жисмлари ҳаракати ва юлдузлар тўғрисидаги билимлар йиғиндиси») асариде эса, ўша даврда маълум бўлмаган географик ўринлар кўрсатилган ҳақда, Ер сатҳи шарқдан ғарбга томон етти иккимга ўрнашган чегаралари ва белгилари аниқ чизилган тадқиқотлари ўрин олган. И.Ю.Крочковский Аҳмад Фаронийнинг бу асарини астрономлар орасида дунёда дастлаб шўҳрат қозонган асар, дея таърифлаган.

Яна бир ватандошимиз — илк уйғониш даврининг буюк мутафаккири ватандошимиз Абу Райҳон Беруний ўз асарларида дунёнинг чексизлиги, киталар ва океанлар ўзгариб туриши билан боғлиқ бўлган ҳодисаларини илмий асослаб берган. Шарқ олимлари орасида биринчилардан бўлиб, Ернинг шар шаклида эканлигини исботлаган ва Ер Қуёш атрофида айланади, деган фикрга келган. У ер шарини ўлчамини аниқлаб, эни 5 метр келадиган глобус ясаган, дунё харитасини чизган. Дунёнинг қаерида қандай турдаги бойликлар мавжудлигини, денгиз сувининг қалқиб туриши, Ой ва Қуёш тутилишларининг сабабини содда қилиб тушутириб берган. Амударё қайси вақтда тошиб, қачон савёзлашишини жадвалини тузган. Ўз замонасининг зукко олимларидан саналган, Самарқанд обсерваториясини бунёд этган Мирзо Улуғбек ҳам Беруний асарларидан фойдалангани тарихдан маълум.

Улуг бобоклонимиз, ўз замонасининг буюк қомусий олими Абу Али ибн Сино ҳам осмон жисмлари ва табиат ҳодисаларини ўрганиб талай кашфиётларни амалга оширган. У юлдузлар ҳаракатини, турли моддаларнинг таркиби ва тузилишини ўрганиш баробарида инсон

муҳофазасини таъминлашдек эзгу ишларга ҳам муносиб ҳисса қўшган. Ибн Сино ўзига номаълум бўлган кўпгина касалликларни батафсил таърифлаб берди. XI асрдаёқ микроблар юкумли касалликларни келтириб чиқарувчи хусусиятга эга, деган гоёни илгари ҳусуди ва атрофга тарқалиб хавф солиши мумкин бўлган эпидемия ҳақида инсониятни огоҳ этди. «Китоб аш-шифо» асариде зилзиланинг сабаб ва оқибатлари хусусида ҳам қимматли фикрларни баён этган.

Урта асрнинг машҳур қомусий билим соҳиблари Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино ва кейинроқ Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўз асарлариде зилзилаларнинг сабаб ва оқибатлари ҳақида қимматли фикрлар билдиришган.

Улар зилзилалар ҳамма жойда эмас, айрим жойларда йил фаслларига — Қуёш ва Ой фазаларига боғлиқ равишда руй бериши ҳақида ёзишган. Айниқса, «Бобурнома»да зилзила кучи ер устида қандай тарқалиши борасида қимматли фикрлар келтирилган. Бу асарлар зилзила табиати ҳақидаги илк ва тўғри зилзолар эди, — дейди сейсмолог олим, академик Қажоҳробий Абдуллабеков.

Оқорида бўлса манбаларга таянган ҳолда буюк аждодларимиз меросида қайд этилган фавкулдада вазиятларга оид қисқа маълумотларни келтириб, холос. Бу соҳада улкан тадқиқотлар олиб борган яна қанча олимларимиз борлигини унутмаслигимиз, қолаверса, уларнинг илмий кашфиётларидан унумли фойдаланишимиз шу куннинг муҳим талабларидандир.

Ҳар қандай тилсимот инсоният ақли олдида ожиз. Утмишдан маълумки, офатнинг олдини олишда илм фанини ўлдатириш учун унинг тарихи ва моҳиятини ўрганиш ҳам қимматли аҳамиятга эгадир.

Азамат СҮЮНОВ

ҲАР ГИЁХ ЭЪЗОЗДА БЎЛСИН

Фазасига бефарқ қараётган ёшлар анчайин учрайдди. Бунга қўлпаб мисоллар келтириш мумкин.

Масалан, ҳар йили баҳорда хашар ўтказилиб, неча юз минг тул мевали ва манзарали дарахтлар ўтказилади. Аммо уларнинг аксарияти қаровсиз қолиб қўқармайди. Баъзи ҳолларда кўкарди, барг ёзиб турганларини синдириб кетишади.

Кўча-кўйда яхши кийинган, ўзига оро берган ёшларни учратамиз. Улар кийим-бошларига ғубор кўндирмасликка ҳаракат қиладилар. Афсуски, ўзимизни тоза тутишга ҳаракат қилмаслик бўлганимизни ифлос қилмаслик тўғрисида ўйламаймиз.

Маълумотларга кўра, Саудия Арабистониде ҳар бир кўклайдиган ниҳол учун — эккан кишига мукофот пули берилар экан. Аммо бу мушкул иш. Иссиқлик даражаси ўртача эллиқда турувчи бу мамлакатда битта яшил япроқ танқис. Бизда табиат кўм-кўк, дов-дарахтлар, гул-гиёҳлар уни-ўсиб ётибди. Шундай бўлса-да бефарқ бўлмаслигимиз керак. Ҳар бир гиёх ҳар бир япроқ — она табиатнинг илоҳий муъжизаси. Уларни асраб-вайламोक зарур.

Авайлорова, педагог-психолог

"ЗУЛИ ДАРАХТИ"

Яқинда «Янги аср авлоди» нашриётида ёзувчи Анвар Шукуровнинг «Зули дарахти» номили китобида алоҳида китобча ҳолида нашр этилди. Ҳикояда доғру таратган полков Қиличнинг тақдирини тасвирланган. Яратган бу йиғитдан куч-қувватни, энцилик ва чайирликни дариг тутмаган. Бироқ ақл-фаросатини ишга срлмаган полков оддий ахлоқ-одоб доирасидаги муомалани ҳам ўзига эп кўрмайди: гоҳида отасига кўл кўтарса, гоҳида кураша туриб гиромлик қилади. Афсуски, уйланганидан кейин ҳам Қилич-

нинг ақли кирмайди, у ўзи суюб турмуш қурган хотинини дарвозаси ёнида бўғиб ўлдирди... Ва худди шу жойдан Зули дарахти ўсиб чиқади. Бу машъум сир фақат Қиличнинг ўзигагина аён...

Муаллиф дарахт тимсолида зулмининг «маҳсули»ни кўрсатишга уринган. Дарҳақиқат, кибр, манманлик, зўравонлик мисоли Зули дарахтидек ўз-ўзидан қуриб қолишга маҳриллаётган, «Экосан» халқаро жамғармаси фаоллари мавжуд муаммолар ечими хусусида тавсиялар ишлаб чиқараётган бир пайтда атроф-муҳит муҳо-

Нашрга А.Кутбиддин муҳаррирлик қилган. «Зули дарахти» минг нусхада чоп этилган.

ДИҚҚАТ: ТАНЛОВ! Мустақил босма нашрлар ва журналистлар учун «ЖАМИЯТ ВА МЕН» республика танлови

Ўзбекистон мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди мустақил босма нашрларда мамлакат ижтимоий ҳаётининг устувор ва долзарб мавзуларини кенг ёритиш, фуқароларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш, республиканинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётини юксалтириш ҳамда босма нашрларнинг фаолиятини рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш, уларнинг нуфузини ошириш, босма нашрларни жамият ҳаётида кечаяётган жараёнларни ҳолис ва ҳаққоний, таңқидий ва таҳлилий жиҳатдан юксак савияда тайёрланган материаллар билан бойитиш, аҳолининг ижтимоий аҳамиятдаги муҳим ахборотларга бўлган эҳтиёжини тўлароқ қондириш, журналистларнинг профессионал даражасини, ижодий фаоллигини ошириш мақсадида республикадаги мустақил босма нашрлар ва журналистлар ўртасида «Жамият ва Мен» танловини эълон қилади.

Танловни ўтказиш қоидалари

Танловга жорий йилнинг 1 февралидан 1 июнига қадар мустақил босма нашрларда чоп этилган ижодий ишлар қабул қилинади.

Танлов икки йўналишда: мустақил босма нашрлар учун алоҳида ва журналистлар учун алоҳида ўтказилади.

Танловга жамият учун муҳим аҳамиятга эга мамлакатимиздаги ижтимоий-иқтисодий, маданий-маърифий, ҳуқуқий-маънавий соҳалардаги ислохотларнинг боришини, санъат ва спорт, таълим, тадбиркорликни ривожлантиришга йўналтирилган дастурларнинг амалга оширилиши тарғиб қилишга бағишланган ижодий ишлар тақдим этилади.

Танловга тақдим этилган ижодий ишлар босма нашрларда танлов учун маҳсус ташкил этилган «Жамият ва Мен» танловига руқнида жорий йилнинг 1 февралидан кейин чоп этилган бўлиши шарт.

Тақдим этилган материаллар икки қатор оралиғида, икки нусхада, босма ҳолда 5-10 саҳифадан иборат бўлиши, ўзбек ёки рус тилларида тайёрланган бўлиши керак.

Ишга босма нашр тўғрисида маълумотлар — нашр номи, муассислари, бош му-

ҳаррири, иктисослашуви, адади, тарқатилиши худуди, манзили;

Муаллиф тўғрисида — фамилияси, исми, профессионал фаолияти тўғрисида қисқача маълумот, паспортга оид маълумотлар илова қилинади.

Танловни ўтказиш тартиби

Танловга тақдим этилган ижодий ишлар етакчи журналистлар, жамоат ташкилотлари, жамғармалар, манфаатдор вазирилик ва идоралар вакиллари орасидан танланган нуфузли хайъат томонидан кўриб чиқилади ва баҳоланади.

Ҳолиларни аниқлашда мавзунинг долзарблиги, иш мазмунининг ижтимоий аҳамияти, материални етказишдаги аниқлик ва ўзига хослик, профессионал маҳорат асосий мезон ҳисобланади.

Танловга топширилган ижодий ишлар тақриз қилинмайди ва қайтарилмайди.

Танлов якуни

«Жамият ва Мен» танлови якуни 2006 йил 27 июн — Matбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари кунинда танта-

Танлов голибларига мукофотлар

Мустақил босма нашр таҳририятлари учун:

- 1-ўрин — компьютер тўплами;
- 2-ўрин — сканер фотомасаси;
- 3-ўрин — «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» тўплами
- 4,5-ўринлар — рағбатлантирувчи дипломлар.

Журналистлар учун:

- 1-ўрин — Россия Федерациясининг энг илгор оммавий ахборот воситаларида малака ошириш учун хизмат сафари;
- 2-ўрин — компьютер тўплами;
- 3-ўрин — «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» тўплами
- 4,5-ўринлар — рағбатлантирувчи дипломлар.

Ижодий ишлар «Жамият ва Мен» танловига деган қайд билан танлов матбуотида эълон қилинган кундан бошлаб жорий йилнинг 1 июнига қадар Ўзбекистон мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди куйидаги манзилга жўнатилади:

Тошкент шаҳри, 700129, Навоий кўчаси 30-уй, 3-қават, 5-хона. Телефон/факс: 144-12-51.

Ташкилий қўмита.

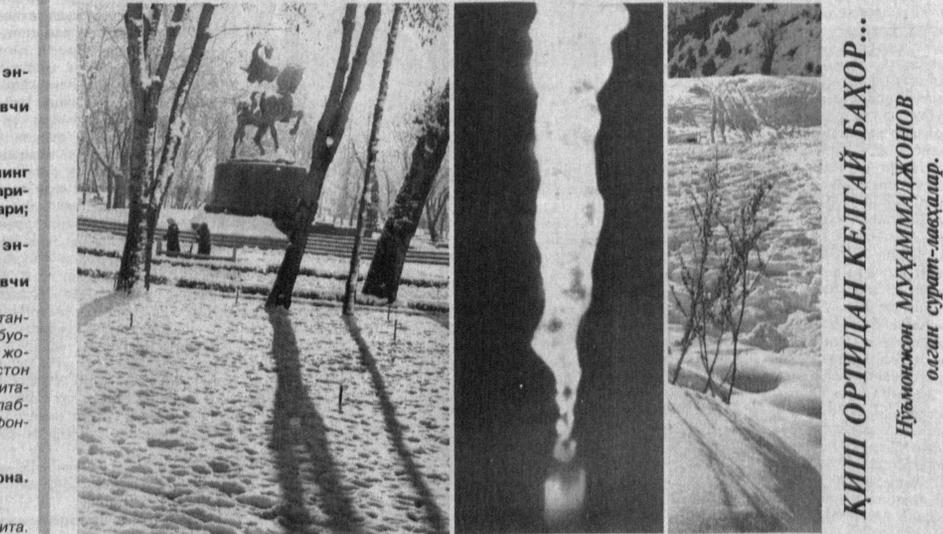
Раим ФАРҲОДИЙ

БАҲОРДАН ДАРАХЧИ НУР

Январ сўғи ...
Кун ҳам заяр демак.
Ногорасин
Чалиб эрир сумалак.
Шамол эса
Куйлагандек қўшиқни,
Тебратадди
Қорли ерни — бешикни.
Ҳаво илор
Нурларнинг огушида.
Куртакчалар
Хали ширин тушида.
Кўп қолмади,
Дунё уйғонар тақроор.
Кўзин очиб,

Ҳайрон қолар: Бу баҳор!

Кимга насиб
Бу ажиб дам тугилиш?
Тириклик ҳам
Илқиклини этар хис.
Ўша ҳисни
Нақш ойнага чорлайди,
Унда муздав
Ажиб гуллар порлайди.
Ёқинлиқлар
Қишининг ушбу бўлаги,
Кун илиғ-у,
Тунда шамол эртаги.
Нур тўлқинлар
Юракка — илҳомчилар.
Дилдан найнинг
Оҳанглари томчилар.
Рус тилидан
Кавсар ТУРДИЕВА таржимаси.

КИШИ ОРТИДАН КЕЛЛАЙ БАҲОР...
Нўрмоҳаммад МУҲАММАДЖОНОВ
олсан сўрат-лаҳзалар.

Ойдин ХОЖИЕВА,
Ўзбекистон халқ шoirаси

МУНОЖОАТ

Дунё!
Бу заминни осуда туттил,
Меҳру илтифотинг кўзида туттил.
Кипригингда асра фарзандларингни,
Қобилу ноқобил дилбандларингни.

Бол томиб сўзидан бири жонга жон,
Бирининг қўллари тирсаккача қон.
Бири бунёд этар, қай бири вайрон,
Бирининг макридан худо ҳам ҳайрон!

Бири қадам босса — гуллайти жаннат,
Бирининг қаҳрида дўзах, фалокат.
Онасан, кечирдинг оқ сўтинг ҳақи,
Фахру пушаймонлар ёрлигин тақиб.

Сўзон шамчирокқа айланиб тувлар,
Бағрингда ёнади шодлик, куюнлар.
Бешик кирган уйда ҳаёт бўлурсан,
Тобут чиққан жойда фарёд бўлурсан.

Яйрайсан, ҳимматдан бўлурсан дарё
Танги ўғлонларинг саховатидан.
Қуярсан онага сомонни раво
Қўрмаган нокаслар хиёнатидан.

Гулларнинг баргига шабнамлар эмас,
Намозшом сочилган кўз ёшларингдур.
Дастурхон бошида шоду хуш ҳавас
Тупланган дилкашлар қўшларингдур.

Ғижжақ торларига тегинган шамол
Дардчил юрагингда берадир садо.
Мунгли нигоҳингда титроқди савол,
Эй, куш уйқусида мизгинган дунё!

Кўнглини кул босган бандларингни
Ёндир-ей саратон, жавзоларингда.
Ер бағирлаб қолган куддаларингни
Учиртил еттинчи самоларингда.

Нодон болаларинг жафоларидан
Юрагинг галвирга айланган, дунё.
Ёруғ жаҳондаги бедаволардан
Кўзлари басирга айланган, дунё!

Сен ширин азобсан, аччиқ қисматсан,
Яхшино ёмонга меҳригисан.
Онадай покиза хусни исматсан,
Онадай ағона, битта Дунёсан!

Дунё, иссиқ жонинг одам қафтида
Тиширчилаб турар мисли ночор куш.
Сени асролмасак дил садафида,
Борлигинг, йўқлигинг, тириклигинг — туш.

Ўзингники бўлиб ўзагинг тортган
Эллар орасига ташлаб Сулҳ рўмол,
Мен сени опичлаб бораётирман,
Нажотта ошққан Кенжа қиз мисол.
Эй, она Дунё!

Куймай туриб уйғониб бўлмас...

ТАВАЛЛУД

Олтмиш учга кирдимми, она,
Ўттиз учга кирдимми мен ҳам?
Олтмиш учга кирдим жимгина,
Ўттиз учга кирдим гувиллаб.
Сен не кўрдинг дунёга келиб,
Мен нималар қилиб улгурдим?
Сен йилгадиг ҳоҳида кулиб,
Мен-чи, мискин хаёллар сурдим.
Аҳли олам этакларингга
Тонлар намоз ўқиса арзир.
Менинг-чи, кўп олганларимдан
Бу дунёга беражак қарзим.
Сен дадамнинг хаёлларидан
Сузиб ўтган дардни сизлайсан.
Тахайюлнинг ҳаволарида
Мен шеърлардан шавкат излайман.
Шукур, малол, тазарру, ўқинч...
Икки кўнглим неларгадир фарқ.
Ўттиз йилнинг нарғида сен,
Берғида менман бетоқат.
Сен тонларга толе тилайсан,
Мен ганимини топишгум ҳаққа.
Менга баки уч юз йил керак
Ўттиз йилни босиб ўтмоққа.
Олтмиш учга кирдимми, она,
Ўттиз учга кирдимми мен ҳам?
Юрагимда исён, ғаш, гина...
Яна минг тур номсиз ҳис-ҳашам.
Оҳ бандаси, дил тўла умид,
Иллагани тасали, чора —
Сенга қутлуғ сибди Муҳаммад,
Менга Исо ёши муборак.

Богларни оҳиста орайди куз,
Тиллолар чиқариб сочар қўйнидан.
Учириб юбордим наҳот шунча тез
Ўттиз икки қушни умрим инидан?

Авидолар айтдим, видолар айтдим
Кўксимда мунгайган қушга неча бор.
Ва қанча кўп айтсам, шунча тез қайтдим
Табири аломат туш қўриб зинҳор.
Йилгадиг, қалдирғоч сазаларини
Ҳайдаб келар экан биз томон фурсат.
Чайқатди гоҳ кўнглим далаларини
Ўсти содиқ ёқдан эсан маломат.
Уфқда жазирлаб куйди саҳарлар,
Хаёлларим бўлди маъносдан-маънос:
Наҳотки, уйғониш шунчалар хатар,
Наҳот, куймай туриб уйғониб бўлмас?
Нечун шунча кузга қилмадим парво,
Нечун ҳазонларга боқдим музаффар?
Уйғониб бўлмасми қуртаклар аро
Тўқилиш рангларинг кўрмасанг асар?
Куз дўстдай қўлларинг кафтимга қўйса
Шопамада елжирлаб жиламайди титроқ.
Ассалом, оқибат сарғайган майса,
Ассалом, тупроққа узалган япроқ.

ҲАЗАЛЛАР

Эй Ватан, токи тириксан, ман сани ҳур истагум,
Ким шарофи ҳурриятдан масту махмур истагум.
Арслонким, навра тортгай жўшга келса ишодати,
Наврасиз турма, сани ман яъни маъмур истагум.
Бу жаҳон ўлмиш мураккаб «саиду сайё» расмида,
Сен азал ёвқур эрлардинг — мангу ёвқур истагум.
Маърифат, журнал, ишжоят, гаирату ҳам аҳлият —
Истасанг қулли балоғат — они маъмур истагум.
Гар жаҳон ичра оз эрмас таблигу афсона, лек
Хурағинг маъжуду чин сўзни манзур истагум:
Тасвир жамшид келса қошима асар даврон сабаб,
Кўзларингни ёши кўрсан, они маъмур истагум.

Агар сен кўкдаги ахтар — муаллимга тасанно айт,
Эмасир ул магар маҳтал — муаллимга тасанно айт.

Бори — гандур, бири гандур бу дунёнинг, лек ул бош
Кўз олдингда топар сайқал — муаллимга тасанно айт.

Агар доирадурсен, садойинг хўп ҳаволангай,
Назардан четдаги манқал — муаллимга тасанно айт.

Ғанийдурсан, валийдурсан,
калом айтар набийдурсан,
Аёқ остингдаги пайқал — муаллимга тасанно айт.

Агарчи ҳам на султосен, на карвонсен,
нар сарбонсен,
Топар ризқинг беминнат гар — муаллимга тасанно айт.

Амирдур гар, вазирдур гар,
жаҳон олган кабирдур гар —
Навойдай бобонг айтар — муаллимга тасанно айт.

Иш, иш деб юраверган экан.
Нўмонжон бугун бир яйради.
Хаммасига янги йил арчасига
ишончасидан берилган чипта сабаб бўлди.

Нўмонжон ўзини кун бўйи ка-
саба кўмитаси раисаси Салима
Абдубакировнани алқаб, унга
гойибона раҳмат айтиб юрди.

Бўларкан-ку одамга ўхшаб дам
олса.
Бунинг устига ҳажжи қизалого
Меҳринисанинг туғилган кўни эди.

Ишқилиб, қўшалоқ байрам бўлди.
Лобарниса уйда қолди, кўни-
қўшни аёллар ёнги Меҳрини-
саннинг синфдошлари, дугонала-
ри чиқиб қолгудай бўлса уялиб
қолмайин дая ҳар аҳтиломга
қарши дастурхон беазаб, меҳмон-
ларни кутиб ўтирадиган бўлди.

Нўмонжон янги йилдан сал
бурунроқ қизчаси "Алиббе бай-
рами"га чақирганда ишдан қол-
ишнинг илоҳини тополмай, борол-
маганди. Меҳриниса индамаган
бўлса-да, кечқурун уни сал мунгай-
ган ахволда кўриб анча эзилди.
"Насиб қилса тез орада маза қилиб
шаҳар айланамиз", деганди ўшан-
да. Мана, нияти холис экан, ҳам-
маси ижобат бўлиб турибди.

Нўмонжон қизчасини аввал
янги зоопаркка олиб борди. Ик-
ковлон хайвонларни мириқиб то-
моша қилишди. Сўнг марказий
майдонга ўрнатилган улкан арча
ёнига келишди.

Байрамнинг бариси шу ерда
экан.
Ўзиям шаҳардаги бари исти-
роҳат боғларининг аттракционла-
ри кўчиб келибди-ёв. Бунинг ус-
тига ранг-баранг шарлар, Қорбо-
бо билан Қорқиз; каттагина саҳ-
нада эса эртақлар қаҳрамонлари
ракс тушиб ётишибди.

Рости, буларни кўриб Нўмон-
жоннинг ўзи ҳам ҳаяжонланиб кет-
ди. Едига пахта далаларида ўтган
болалиги тушиб, жүрсиниб ҳам олди.
Меҳриниса ҳам роса яйради. Бир
қўлида дадаси туғилган кўнига
совға қилган жажжигина ўйинчоқ
телефонни маҳкам бағрига босиб
олганча қиқирлаб кулгани кулган.

Бола, бола деймиш-у, болалар-
нинг жуда фаросатли, сезгир
эканликларини, уларнинг бирдан
катта бўлиб қолганликларини
сезмас эканмиш-да.

Бу ҳақиқатга Нўмонжон шу
ерда яна бир бор икор бўлди.
Рўзғор ўз номи билан рўзғор-
да, ўзига яраша камчилиги, муам-
молари ҳам чиқиб туради. Очиғи,
баъзан эр-хотин жиқиллашиб
қолишади, сабаб эса ўша сабил
қолгур пул бўлади.

Нўмонжон заводда тоқар, бе-
шчинчи разрядли, қўли гул уста.
Лобарниса ательеда тикувчилик
қилади.

Ойликка яшашади. Бошқа
қаердан ҳам даромад қилишар-
ди. Аксига олиб, кейинги ярим
йилликда заводга бюрмталар
камроқ тушиди. Бу эса маош чўғи-
га таъсир кўрсатмасдан қолмади.
Ательега келиб кийим тиктира-
диган миҳозлар сони ҳам тобора
камаяиб бормоқда.

Хуллас, хотин эрталабдан арзи
додини айтиб туради:
— Дадаси, у нарсага пул керак,
бу нарсага пул керак...

Нўмонжон аввал ётиги билан
тушунтиришга уринади:
— Сал сабр қилиб тур, бўп қолар...
Аммо бунақа ваъдаларни эшита-
вериб безор бўлган хотин ҳам бўш
қелмайди. Хуллас, жанжал тайёр-да.

Нўмонжон баъзан ўзини босиб
туролмай, қизалого Меҳринисанинг
ёнида ҳам хотинини, ҳар қалай, ба-
қириб-чақирмаси-да, сал дагалроқ
охангда жеркиб қолган жойлари
бор, буни тан олади. Аммо бундай
пайтлари ўзига қўрқув билан тер-
мулик қоладиган, илоҳини топса
бурчақ бикини оладиган қизало-
гининг кўп гапларга ақли етишини
хаёлига ҳам келтирмаганди. Бунчи
тасодифан билиб қолди.

Шодон кайфиятда юрган
Нўмонжон бир пайт сал зингил со-
либ қараб кўрдими, ўзи бирон шир-
ринликми ёки пуфакми сотиб
олиш учун дўкончага яқинлашса
бас, қизалого безовталаниб атрофга
аланлар, иложи бўлса уни чалги-
тиб, нарироққа судраб кетарди.

Ота эйтибор бера бошлаганидан
сўнг ҳам бу ҳол бир мартагина со-
дир бўлиб қолмади, уч такрорлан-
ди, тўрт такрорланди. Ниҳоят ажаб-
ланган Нўмонжон энгашиб, ёни-
дан ўтиб бораётган Қорбобони ҳур-
сандчилиқдан кўзлари чакнаб кўни-
затаётган қизалогидан сўради:
— Меҳри, бирон нима оуберай.

Қизалоқ жон ҳолатда совғасини
бағрига босиб, кескин бош чайқайди:
— Ҳеч нима керакмас.
— Нега ахир?
— Қизалоқ дадасига тиниқ кўзла-
рини тикди:
— Бу ер қиммат бўлади...
Нўмонжоннинг юраги симил-
лаб оғриб кетди. Бунчи қизчасига
сездирмасликка уринганча, ило-
жи борича кувноқ ва белпарво
тарзда қапиришга уринди:
— Бугун пулимиз кў-ўп. Иста-
ган нарсанинг айтавер.

Нўмонжон сездди: қизчаси
ўзига ишонқирамай қараб қўйи-
да, сўнг уни саҳна томон судради:
— Юринг, эртак томоша қиламиз.
Нўмонжон эса ҳақиқатан ҳам
бугун тузуқина, тўғриси, уйда
байрамдан кейин қолган бор пул-
ни олиб чиққанди. Шу сабабли
у қизчасининг кўнглидаги бутун
хавотирларни бир йўла ҳайдаб
солишга аҳд қилди.

Меҳриниса қийма кабобни
яхши кўрич эди. Нўмонжон қиз-
часини деярли судраб бориб май-
дон ёнидаги осмонга тутуни
ўрлаб турган ошхонадан тўртта
қийма кабоб олиб берди. Қизалоқ:
— Қиммат бўлса олманг, —
дейишга улгурди, холос.

Хурсандлиги боисми, Нўмон-
жон чиндан ҳам очикмаган эди.
Шу сабабли бирдан безовтала-
ниб қолган қизчасининг қайта-
қайта манзиратларига жавобан:
— Раҳмат, қорним тўқ, — деди-
да, чой ичиб ўтираверди.

Меҳриниса барибир иккита ка-
бобни дадасининг олдига суриб
кўраркан, одатига кўра, ширинги-
на жилмайганча дадасини жуда
яхши кўриб кетган маҳаллари
айтадиган гапини такрорлаб:
— Дадажонимдан айнанай, —
деб қўйди.

Меҳриниса ота учун бундан ортқ
мақтов бўлиши мумкинми ахир...
Қабобхўрликдан сўнг олма
шарбатидан ичишди. Ана ундан
кейин шоколад ейишди.

Ахйир, Нўмонжон кутгани-
дай, кўнглидаги гумонлари ари-
ди ва отасининг бир кулик ха-
лифа эканлигига ишонч ҳосил
қилди шекилли, Меҳриниса яна
шўх-шодон, яйраб қулишга ўтди.
— Хали театрга борайлик, —
дерди ич-ичидан севинчи тошиб
бораётган ота ҳаяжон билан, — ма-
заннинг зўрини ўша ерда кўрсан.
Қорбобонинг ўзи "Қачон Меҳри
қизим келаркин" деб совғасини
қонига жойлаб ўтирабди...

Қизалоқ дадасининг гаплари-
га чиппа-чин ишонар, тазоронг
қараб боришга, Қорбобонинг
қўлидан совға олишга шошарди.
Ота-бола мана шу кайфиятда
театр биносига ёнига қўл ушла-
шиб, шаддам қадамлар билан
етиб келишди ва...
Авал қўйин чўнтагига, сўнг
бошқа чўнтақларига шоша-пиша
қўл солиб чиққан Нўмонжоннинг
юраги орқасига тортиб кетди —
чипта йўқ эди.

Уйдан олиб чиққани аниқ
ёнида бор, хотини ҳам "Эйтиб
булинг" деб қайта-қайта тайинла-
ган эди. Демак чипта ё зоопаркда
йўқолган, ё майдонда. Эҳтимол
автомобусга минганлари маҳал ту-
шиб-пушиб қолгандир.

Болалар театрга гуррос-гуррос

Хикоя

оқиб келардилар. Деярли бари-
си ё отаси, ё онаси етовиди.

Отасининг қўлидан маҳкам ус-
лаб олган Меҳриниса герадйиб ту-
рар, ҳозир, тез орада дадажони-
си билан улар қатори театрга ту-
шишини уйлаб энтиқарди.

Чипта эса йўқ эди. Чўнтақлари-
ни қайта-қайта кавлаштиравериш
бенаф эканлигини англаган
Нўмонжоннинг пешонасига
совуқ тер тошди. Бунақа пайтла-
ри одам эсанкараб, нима қила-
рини билмай қолади.

Нўмонжон қўлидан турди-
турди, ахйир йўлини қизчаси-
нинг қўлчасидан чиқариб олиб:
— Шу ерда қимирламай туриб
тур, ҳозир келаман, — деганча те-
атр биноси ён томонидаги "касса"
деб ёзилган тўйнуқ томон ошдики.
Афсуски, тўйнуқ ёпиқ эди. Бу тулу-
нарли, албатта: қаникул пайти чи-
пталар олдиндан тарқатилади-ку...

Бўшашигизна қизи ёнига қай-
таётган Нўмонжон "Чикмаган жон-
дан умид" қабилида кириш эшиги

нимагадир
келасола отаси-
нинг пинҳига суқлган
қизалоқни кўргандан кейин

ёнига борди. Семириб кетгандан
қорни олдинга осилиб тушган, ҳар-
силлаб нафас олаётган, ёғочи чи-
дамаганиданими, каттақон темир
стулга ялпайиб ўтириб олган тўнд
башарали эшикбоннинг авзойидан
яхшилик кутиб бўлмасди.

Шундай бўлса-да, Нўмонжон
саломни куюқ қилди:
— Ассалому алайкум, амаки. Янги
йиллар билан. Яхши юрибсизми...
Эшикбон ўсиқ қоллари ораси-
дан Нўмонжонга ўқрайиб қаради:
— Нима керак?
— Биласизми, амаки, склероз-
лигим тутиб, билетни уйда қол-
дирибман. Шунга, сиздан илти-
мос, қизчам хафа бўлмасин...

Дунёда бировдан бир ўганим
илтимос қилишдан оғири йўқ.
Айниқса ҳамсуҳбатинг сенга ош-
қора ишонқирамай, шубҳаланиб
қарай бошласа.

Эшикбон гапини чўрт кесди:
— Жой йўқ. Қизинг икки соат
тик турмайди-ку...

Нўмонжон тушунтиришга уринди:
— Ахир, бизнинг билетимиз
бор, ўша жой бўш бўлади-ку...
Эшикбон ишонқирамай сўради:
— Нечани место эди?
Нўмонжон елка қисди:
— Жой номерига қарамабман,
амаки. Илтимос, ўтказиб юборинг...
Шу сўзларини айтarkan,
Нўмонжон ер остидан энди ни-
манидир кўнгли сезгандай жов-
дирабгина қараб, ўзи томон яқин-
лаша бошлаган Меҳринисага кўз
ташлади, баттар эзилди.

Эшикбон пинак бузади:
— Жой йўқ. Сенга ўшаваган
одамларнинг гапига ишонарман-
сам, театрни одам босиб кетиб,
туришгаям жой қолмасди.

Дили оғриган Нўмонжон
қизи яқинлашиб қолганлиги боис
беихтиёр плат овозда сўради:
— Мен қанақа одам бўлибман?
Эшикбон бўйинини чўзди:
— Қанақа бўлардинг, ёлғончи
одамсан-да. Бир ярим минг сўмлик
билет учун қизингни ўртага қўйиб
қасам ичянаман. Имонсиз...

Меҳриниса қабатига келиб қол-
ган эди ва бу сўзларнинг бари-
сини эшитди. Уят-номусдан

Нўмонжоннинг қўлоқлари шан-
ғиллаб кетгандай бўлди.
— Нима дедингиз? Уйлаб гапи-
раяпсизми? — деди у деярли
шивиқлаб.
— Тўғри-да, — баттар авж
қилиб, деярли бўкириб
гапиришга ўтди
эшикбон. У

қизим
билан
мени ич-
карига ки-
риб, деб
талаб
қилди. Бола-
ларни кўришга...

Нўмонжон ўзини оқлаш
учун оғиз очибга ҳам улгурол-
мади. Уни қандайдир истеҳзо
билан, мазаҳ аралаш беписанд ку-
затиб турган йилгича ошқича зўри-
қисиз ҳам "ийя!" дея гафдасини
чап томонга эгиб, ўнг оёғини ба-

ланд кўтарди ва кучли зарба
Нўмонжоннинг қўлоқ чаккасига
қилиб тегди.

Нўмонжон бир неча қадам
рига гандирақлаб бориб йиқилди.
Энг ёмони — шошилишда қўлини
қўйиб юборишини ҳам унутган
экан, унга қўшилиб Меҳриниса
ҳам қулади-ю, иккинчи қўлидаги
ўйинчоқ телефон отилиб кетиб,
чил-чил синди...

Спортчи йилгича Нўмонжон-
нинг бошига келди ва сўзларини
чёртиб-чёртиб деди:
— Шу ерда яна қорангми
кўрсан ўлдирман!
Меҳриниса изимлаб йилгаб
юборди:
— Дадажон-он!...

Зўравон саллона-саллона, елка-
ларини учириб-учириб юриб орта
қайди ва театр ичига кириб кетди.
Нўмонжон бир амаллар ўрнидан
турди. Томошлага келатганлар уни
четлаб ўтишга уринишарди. Фақат
бир жувоннинг ачинаш аралаш:
— Бечора... — дегани қўлоққа
чалингандай бўлди.

Нўмонжон пиқиллаб, энтиқиб-
энтиқиб йилгаётган қизчасини
етаклаб театр ёнибосишга ўтди.
Адашмаган экан, ариқда қўлмақ
сув бор эди.

жон унга эргашиб бир қадам таш-
ладиво, шу заҳоти тўхтаб, эшик-
бонга ўгирилиб, аста сўради:
— Сиз мени... ёлғончи дедин-
гизми?

Бу овозда недир бир қаҳр, бе-
тийиқ нафрат бор эди. Бунчи ил-
гаган эшикбон жон ҳолатда чўнта-
дан хуштагини чиқарасола чу-
риллатиб қалди.

Ердан чиққими, осмондан туш-
дими, ишқилиб, шу заҳоти эшик-
боннинг ёнида спорт либоси-
сини кийиб олган, йигирма
ёшлардаги кирпи сочли бакува-
ват бир йилгит пайдо бўлди.

Эшикбон Нўмонжонга ишора
қилиб, ўзи орта ташлади:
— Мана мени сўқди,
ўлдирман, деб қўрқит-
ди. Узининг би-
лети йўқ
экан,

Майдондан автобус бекати то-
мон ўтаётганлари маҳал Нўмонжон
йўл четига ўрнатилган, арча расми
солинган дўкончани кўриб қолди.
Нўмонжон шу томонга юрди.
Келиб кўрдими, чиройли сала-
фан халталарга солинган янги
йил совғалари сотилапти. Бунчи
кўриб Нўмонжон сал дадиллаш-
гандай бўлди. Сўнг шоша-пиша
чўнтагидан бор пулини чиқариб
санаб кўрди. Бир минг олти юз
қолибди. Энг арзон совға эса бир
минг тўрт юз сўм тураркан.

Нўмонжон совгани олаётган-
ини кўрган маҳал қизалоқ бе-
зовталаниб уни туртди:
— Керак эмас, дадажон... Ке-
тайлик...

Нўмонжон, гарчанд овози ти-
раётганини сезса-да, иложи бо-
рича хотиржан оҳангда гапириш-
га уринди:
— Қорбобо сенга аталган совға-
сини шу ерга ташлаб кетибди...
Шу сўзларни айтarkan,
Нўмонжон лаблари қийшайиб
кетаетганлигини ҳис қилди.
Унинг ўпкаси тўлиб турарди. Агар
қизи ёнида бўлмас, аҳтимом, кўз
ёшларига эрк бераариди...

Қизалоқ совгани олди. Сўнг:
— Дадажонимдан айнанай, —
деб раҳмат айтган ҳам бўлди.

Фақат бу сўзларни Меҳриниса
чин юракдан эмас, қўрқа-писа
айтди. Зеро, қизалоқни отаси-
нинг аҳволи, кўз қарашлари
қўрқувга солмоқда эди...

Нўмонжон чўнтагида қолган
икки юз сўмни маҳкам қисимла-
ганча бекат томон юрди. Уйга етиб
олсин, кейин... Кейин нима бўли-
шини Нўмонжоннинг ўзи ҳам
билмасди. Аммо у тазоронг уйга етиб
олишга, хонага қамалиб олишга,
эраткой қизалогининг қўлидан на-
рироқ бўлишга интиларди... Токи
кўнглини тилка-пора қилаётган
ўят, номус, шармандалик ҳислари
билан ўзи яқкама-яқка қолсин...

Нўмонжоннинг бахтига, авто-
бус теада келаколди. Йўловчилар
кўпроқ экан. Аммо ота-бола ол-
динги эшикдан амаллаб ичкари-
га кириб олишди.

— За проезд! — қичқирди ким-
дир Нўмонжоннинг ортидан.
Угирилишининг иложи йўқ эди.
Шу сабабли Нўмонжон чўнтаги-
дан иккита юзталлик чиқариб,
ёнида турган йўловчига турди:
— Илтимос, биттага узатворинг.
Эллик ёшлардаги йўловчи жу-
вон пулни олиб, чиптачига узатди.
Шу маҳал орқадан яна овоз келди:
— Я

БИРИ АНДИН САХОДУР, БИР МУРУВВАЯТ, БУЛАР БАР ИҶҚАТЛАР, ИНСОН ЭРМАС ИНСОН

Ўтган йили Фахур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйига Алишер Навоийнинг сайланма газаллар тўплами академик Азиз Қаюмов келтириб топилди. Нашриёт бу китобни менинг назаримдан ўтказиб олди. Бир қарашда, шундай отқоқ олимдан сўнг унга тахрир қаламини уриш инсофдан йироқдек туюлади...

Тўплаб, нашрга тайёрловчи устоз китобни бугунги ёшларга мўлжаллагани учун атайлаб шоирнинг илк девонларидан ўзига кўпроқ ёққан сара шеърларини танлаган. Мундарижа газаллар "Бадое ул-бидоя", "Навоид ун-нихоя" ва "Ғаройиб ус-сиғар" девонларидан олинганлиги кўрсатиб туради.

Савол туғилади: бу тўпламни тўзатиш осони ё мушкул ишми? Албатта, осонда: чунки матнлар Алишер Навоий йиғирма жилдликнинг I — III жилдларидан олинган. Ахир, бу китоблар Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт ҳамда Кўлэмалар институтлари етакчи навоийшунослари томонидан нашрга тайёрланган ва нуфузли "ФАН" нашриётида босилган академик нашрлардир. Бундай китобларни масъул муҳаррирсиз, нашриёт муҳаррири ва мусахҳачи назаридангина ўтказиб, кўркмасдан нашр эттириб юбориш мумкин. Чунки тузувчи ўша академик нашрга ишора қилса...

Мен бу ўринда фақат матн тахрирининг маъно-мазмунга тегшлиги қисмигагина ўқувчилар диққатини тортгим келди.

Алишер Навоий 20 жилдик асарлар тўплами иккинчи жилднинг 177-саҳифасидан олинган газалнинг куйидаги байти менга шубҳали туюлди:

Танда ҳар наъл ичра бир тил шакли зоҳир айладим, Дайр учун жисмим гами ишқингга юз тил бирла роз.

Иккинчи мисрага тушуномладим. "Дайр" — бутхона бўлса... Бутхона учун жисм ишқи гами изхори... Жумбоқ... Жумбоқ...

Бирдан олимларнинг "улуғ" бир хикмати эсимга келди: "Сўзни ундай ўқиса ҳам бўлаверди, бундай ўқиса ҳам бўлаверди". Улуғларимиздан бу гапни биринчи мартаба эшитганимда энсам қотган ва беихтиёр эътирозимни изхор этганман: "Маънога тўғри келмаса ҳам, мазмунни бузса ҳам-а?", деб юборганман. Ушанда матн баҳсига боис бўлган сўз "сайл" эди. Менга "хикмат" айтган олим нашрда "сел" маъносига "сайл" сўзини қўллаган эди. Мен доғдираб: "Домла, ўзбек ўқувчиси "сайл"ни фақат сайру гашт деб тушунади-да, "сел" — дағмаёқни хароб қилувчи оқим-ку?" деганим эсимга тушди. Сир эмаски, Навоий йиғирма томилингнинг асариятида ўша машҳур "хикмат" амал қилган. Ўша улғимни ўшанда мени "енганлар": "Май"га "сел"ни қўйлаштириб бўлмайдими-да..."

Бунда олим "ҳақ" эди. Чунки у кишининг илми бадеъ ва илми қофияда "ҳат қофия" — "ёзув қофияси" ҳақида тасаввурлари йўқ эди.

Шу хони эслаб "дайр" сўзини эски ёзувда кўчирдим ва яна қандай ўқиш мумкин эканлиги устида бош қотирдим. "Дайр" менинг мулоҳазамда куйидагича ёзилади:

Танда ҳар наъл ичра бир тил шакли зоҳир айладим, Дер учун жисмим гами ишқингга юз тил бирла роз.

НАВОЙНИНГ РҮМ ДИЁРИГА ТУХФАСИ

Низомиддин Амир Алишер Навоийнинг дурдона асарлари шoir ўзи ҳаётлиги давридаёқ Шарқ мамлакатлари ва Европада тарқалган эди. У вазири аъзам сифатида...

Не мулк ичраки бир фармон ийбордим, Анинг забтига бир девон ийбордим, Бу девон тутти ул кишварни андоқ, Ки девон тузган дафтарни андоқ, — деб ёзганда ўз асарларининг Хуросондан четдаги ўлкаларга ҳам маълум ва машҳур эканлиги ишора қилганди. Хондмирнинг маълумот беришича, Хиротга Алишер Навоий асарларини юборишни илтимос қилиб тинмай мактублар келиб турган. Шоир девонлари подшоҳу султонларга, амиру амалдорларга эки қимматбах овозга сифатида тақдим этилган. Ана шундай қимматбах овозлардан бири ҳақида яқинда қўлимизга келиб турган бир нодир кўлэма асар нусхаси гувоҳлик беради.

Италийнинг Болоня университети Самарқанд давлат университети билан манабунонс мутахассислар тайёрлаш бўйича бир неча йилдан буён ҳамкорлик олиб боради. Ушбу университет профессор Маурицио Тоизи саркарзидлик мутахассисларга Болоня университетини кутубхонасида Алишер Навоий номи билан боғлиқ бир кўлэманинг сакланаётганлиги ҳақида хабар берди. Ниҳоят, профессорлар — М.Тоизи ва Ш.Сафаров сай-харақатлари билан ушбу кўлэманинг фото ва электрон нусхалари СамДУ ўзбек адабиёти тарихи кафедрасига келтирилди.

Асар Болоня университетини кутубхонасида 3370-инвентар рақами остида сақланган, унинг номи эса «Рисолат ат-таворик» деб қайд этилган. Асар муаллифи сифатида Амир Алишер Навоий номи кўрсатилган. Кўлэма билан таншич эканми, бу асар Алишер Навоий «Та-

И-е, байтни тушунса бўлар эканку... Инсоф қилсак, "хикмат"га кўра, "дер"ни "дайр" деб ўқиш мумкин эди, бироқ бу сўзнинг матнга қанақа алоқаси бор?..

Навбатдаги байт менда яна шубҳа уйғотди:

Қилиб мужсонни шабрўлар киби жон қасбига ханжар, Белига зулфи анбарборидин мушқин таноб айлаб.

"Шабру" сўзига тушуномладим. Чунки буни она тилимизга таржима қилсам "тун юзли", "кеча чехрали" бирикмаларига маънодошир. Бу машҳур кўшиқ олимлар учун шунчалик жумбоқми? Ўша жилда масъул муҳаррир йўқмиди?..

Аслида "тункезар, тунда юрвчи" маъносига таржима қилинадиган "шабра" сўзи "қароқчи, ўғри, йўлтўсар"дир:

Қилиб мужсонни шабравлар киби жон қасбига ханжар, Белига зулфи анбарборидин мушқин таноб айлаб.

Тўғриси — мана шу. Менинча, матншунослик нуқсонларининг асосий сабаби олимнинг байт мазмунини идрок этмаслиги

ЛАФИС ВА ПОЭТЖ АТИРГУЛ

билан изоҳланади. Акс ҳолда, куйидаги байт Алишер Навоийга нисбат берилармиди?

Сувратиндин ожиз ўлса монёв эрматур ажаб,

Қайда наққош айлағай қилки қазо тасвиричи.

Биринчи мисрадаги маъмуот мени анча қийнади. Маъмулик "монёв" сўзи билан боғлиқлигини сезиб турдим-у... Қандай тузатай? Ҳазратнинг руҳларидан гоёйбона имдод тилаб "монёв"ни фикрнинг тузатишга роса уриндим. Ниҳоят, ғайбдан у кишининг кўрсатмалари менга ётди. У сўз "Моний" экан:

Сувратиндин ожиз ўлса Моний, эрматур ажаб,

Қайда наққош айлағай қилки қазо тасвиричи?!

Ана, мазмун ажойиб тарзда жиқваланди! Навоийона байт қад ростилади.

Матншунослик ўта қизиқ соҳа: қайсидир матчи одамни нарсасга айлантиради... Ана сеҳргарлик оқибати! Қайсидир матн тайёрловчи "насим" (шабада)дан шоир "Насимий"ни кашф этади. Жаннат (фирдавс)дан бир ношир Фирдавсийни кашф этган эди...

Эй, истиёно Фирдавсийнинг насими...

Мен катта олимлар билан суҳбатда галати қарашлар гувоҳи бўлганман. Бир буюқ олимга очикчасига: "Тайёрлаган китобингиздан мингтага сўзни тузатдим. Бошқалар сезиб қолади-ку, деб кўрмайсизми?", деб сўрасам, у киши: "Э, Ваҳобжон, ким бу китобларни ўқирди, ким ҳам тушуна оларди? Биз-у сиздан зўри борми?" деганди...

Яна бошқа бир бошқотирма байт менинг анча-мунча вақтимни олди:

Ҳажр гирдобидур кўнгул каманди васл бер, Ким ани солиб бу ҳажри бегарондин тортайин.

"Кўнгул ҳажр гирдоби" дейиш умуман куракка чап берадиган тушунча. Демак: матн тўғри ўқилмаган.

Буни арабча ёзиб кўраман. Сири шундайки: сўздаги ундос ҳарфларинга ёзмаман, холос. Қайтадан бошқача ўқишга уринаман: "гирдобидадур". Қани мисрага қўйиб ўқийчи:

Ҳажр гирдобидадур кўнгул каманди васл бер.

Демак, тажриба қўлади, фикр тикланди. Энди навбатдаги машаққат иккинчи мисрадаги "ҳажр" сўзи муаммоси билан боғлиқ. "Ҳажр" сўзини байтда икки мартаба қўллаш тақрир бадийи санъатидир. Бироқ Навоий иккинчи мисрада бу ўринда уни такрорламайди. Бу ҳолатда бу санъат эмас, балки нўноқ ҳаваскорнинг ноҷор сўз қўллашидир. Бу шубҳани қандай ҳал қилмоқ керак?

Бу сўз устида ҳам роса терлаб-пишдим. Ақлим етавермади. Наҳотки, қулаган деворни тузатиб бўлмасам? Наҳотки, синган нақшни қайта тиклаб бўлмасам? Афтидан, бунда ягона ечим шунда эди-

ди, айрим сўзларни китоблар бир-бирига ўқитиб ёздиладур, аслида улар бошқа-бошқа сўзлардир. Ҳатто нафосат учун мутахассис китоблар китобларда дол ва вав ҳарфлари бир хил ёзилган нусхаларга қўзғиб тушган. Чунки, кўлэмаларда "бир", "пир", "хар" сўзлари бир хил ёзилади. Китобхон ёки нашрга тайёрловчи матн маъмунига мосини танлаб олиши жоиз. Мен ҳозирги топилдиқларни айтсам олимларнинг тепа сочлари тикка бўлиб кетар. Йиғирма томилингнинг мазкур жилдидан нашрга тайёрлаган олим "бахр" сўзини "ҳажр" деб ўқиб юборган. Бунда истиора санъати қўлланилган эди:

Ҳажр гирдобидадур кўнгул каманди васл бер,

Ким ани солиб бу баҳри бегарондин тортайин.

Зеро, гирдоб баҳр(денгиз)да бўлади. Буни олдинги нашр мутахассислари нега ўйлаб кўриша уримгадилликларига ақлим етмайди.

Айрим матн хатолари шундай қизиқки, буни сезмаган нашрга тайёрловчи, муҳаррир, масъул муҳаррир ва мусахҳ ҳолига беихтиёр қилиб юборасан киши:

Кулубон жилава қилур чоғда қаду оғзи аниг Сарви раъному дейин, чунгайи хандому дейин?

Сирли "чунгайи" нима бўлди экан? Буни эски ёзувда тасаввур этиб кўрдим, фойдаси бўлмади — ечим йўқ. Сўнгра илми бадеъ талаблари асосида байтга ёндашдим. Биринчи мисрада бир неча нарсас-предметлар ёки инсон аъзо-узвлари тизилса-ю, иккинчи мисрада уларнинг хар бирига ўқитишлар келтирилса, лаф ва нашр санъати бўлади. Ҳўш,

ёр "қад"ди ташбиҳи — иккинчи мисрадаги "сарв"дир. "Оғзи" сўзининг ўқитишичи: "чунгайи". И-е, шошманг, масала ҳал! Оғиз ахир хамаша "ғунча"га ўқитиб келинган-ку... Демак, сирли "чунгайи" сўзи аслида "ғунча" экан-да:

Кулубон жилава қилур чоғда қаду оғзи аниг Сарви раъному дейин, чунгайи хандому дейин?

Тилимизда "янги ой", "тўли ой", "арим ой" бирикмалари бор. Бироқ "пур ҳилол" (тўлиқ янги ой, тулишган янги ой) тушунчалари йўқдир. Аммо Навоий йиғирма жилдликда бу бирикма учради:

Қошигда холинг овозасин эшитмиш эдим, Бу Кабба тоқию ул пур ҳилол эмиш, билдим.

"Ҳилол" — янги ой. Унинг тўлалигию яримлиги, тўлиқ-сизлиги ҳақида сўз бормай-

ди. Бу муаммонинг ечимини юқорида қайд этган эдик: "Кўлэмаларда "бир", "пир", "хар" сўзлари бир хил ёзилади", деб. Ўша тизимга энди "пур" сўзини ҳам илова қилсак, матн ечимига эришамиз:

Қошигда холинг овозасин эшитмиш эдим, Бу Кабба тоқию, ул бир ҳилол эмиш, билдим.

Олим "бир" сўзини "пур" деб ўқиган экан.

Алишер Навоий асарлари тилига доир луғатларнинг нисбатан мукамал эмаслиги тўғриси йирик олимларимиз ҳам "сури" ёки "гули сури" сўзлари нимагини билмай шу асарларида "гули сури" деб ёзавердилар. Навоий тўла асарлари тўлалигида ҳам шу ҳолатга дуч келдик:

Эй, гули сури чаманда оразинг шармандаси,

Сарв бу овозлик бирла қадининг бандаси.

"Сури" ёки "гули сури" жигарранг гулнинг номидир. Байтни тузатиш тақозоси яна шу билан ўзлашдики, биринчи мисрада соғлом фикрнинг ўзи йўқдир. Агар тахрир қаламини уриб:

Эй, гули сури чаманда оразинг шармандаси,

Сарв бу овозлик бирла қадининг бандаси.

десақ, гўзалга "Эй сулув, чамандаги гули сури, яъни жигарранг гул сенинг юзиндан хижолатдадир, чунки сен ундан гўзалроқсан", деган бўламан:

Эй, гули сури чаманда оразинг шармандаси,

Сарв бу овозлик бирла қадининг бандаси.

"Луғат тақчиллиги" муаммоси куйидаги байтда ҳам ўзининг ёмон асоратини қолдирган:

Бири боғлаб барғни тўн узра миноранг қур,

Нахли қаддин ғайрати сарви хиромон айлабон.

Биринчи мисра мазмунини матнга кўра мулоҳаза қилайлик:

Бири боғлаб япроқни тўн узра хаворанг белбоғ...

Кўринаяптики, мисрадан тузуқина, эпақдаги мазмунни чиқариш амри маҳол. Чунки Алишер Навоий асарлари матнчи-си "баргнай" деган сўз борлигини билмаган ва бу сўзнинг қамий барғи эканлиги ҳақида тасаввур йўқ. Ҳўш, қамий барғининг бу матнга нима даҳли бор, дерсиз? Гап шундаки, шоир "баргнай тўн" — қамий барғи гулли тўн қийган киши ва унинг белдаги белбоғи ҳусусида сўз юритмоқда. Демак, Навоийнинг мазкур байти куйидагича тузатилди:

Бири белбоғ баргнай тўн узра миноранг қур,

Нахли қаддин ғайрати сарви хиромон айлабон.

Демак, Навоий матнчиси касб-хунар сўзликдан яҳши хабардор эмас экан. Чунки бу сўз наққошлик ва мато гулларига доир сўзликларда албатта учрайд.

Мазкур мисоллар шунки кўрсатадики, мутоз адабиётимиз асарларини тўплаб, нашрга тайёрловчи олимлари

НАВОЙ Мен ушоқ бир зотман тарих олдида, Сира мангуликни қилмасман даъво. Ахир, мангулик, бу — миллат қалбида Яшмоқдир дунё тургунча то.

Бор экан токи зулм, токи қабоҳат, Инсон юрагини тарк этмағай шёр. Асрлар қаъридан соғу саломат Сиз чиқиб келасиз, устоз Алишер!

Ҳақон шоирлари турса гар қатор, Сиз мутоз уларга сарварсиз, бошсиз. Бу кун юрагимга гурурим бисёр, Ўзбек манглайига битган куёшсиз!

Қалблар нурга тўлсин — шу буюқ матлаб, Юксалар улудан улғуни олган... То машар эҳтиром тоган, не ажаб, Битта байтинингизни мағзин чақолган!

Нафсан чайқалганда замон — тўрт тараф, Сизни жалб этолди на тоғу, на тахт. Сизга мухлисикнинг ўзи бир шараф, Сизни англамоқнинг ўзи ҳам бахт!

Мирпўлат МИРЗО

миз уларнинг илмий даражалари ва унвонларидан қатъи назар, масъул муҳаррирга ҳам анча кўп "ишлар" қолдирар эканларки, бу "ишлар" бажарилмас, мутоз шоир нашрга тайёрловчи ва масъул муҳаррирдан рози бўлмаган...

Бу қораламани ўқиганлар: "И-е, Ваҳр Раҳмонов дегани матнчилик тахририда вундеркинд чиқди-ку... Матн фақат фарзалар билан қайта тикландими?" деб ўйлашлар, ишонқилмаслар керак. Йўқ, мен юқорида қилган ишларим, фикрий топилдиқларим жаравининг ярмини айтдим, холос. Уларнинг хар бири тасдиқини нашр этилган ёки кўлэма ҳолидаги (эски ёзувда, албатта) китоб-кўлэмаларга солиштириш орқали топганман. Фолни ҳаёт тасдиқламаса, фолбинга ким ишонанди?

Бироқ, матншунослик фолбинлик эмас. Матншунослик, бу — муттасил ақлий риёзат, идрок қиличи билан муаммолар фикрий жангига ташлашидир. Матншунослик — қисмати ҳал этилаётган матн муаллифи ижодини мукамал билиш, уни ўта хурматлаш ва асарларини жону дилдан севиш илмидир: бу — шоирлик ва олимлик фани, заковат фанидир. Сўнгра бажарилган тузатишлар устозим — академик Азиз Қаюмов мухокама-назарларидан ўтказиб олинган бамаънаҳат ишларидир.

Мутоз адабиёт шундай нозик атиргулки, у тўраларча муносабатни ҳамиша ётсираб, чала олимга ўз тиканини аёвсиз санчади.

Ваҳоб РАҲМОНОВ

«Наво». Қутича, лоқли миниатюра. Б.БОБОНАЗАРОВ.

НАВОЙНИНГ РҮМ ДИЁРИГА ТУХФАСИ

Низомиддин Амир Алишер Навоийнинг дурдона асарлари шoir ўзи ҳаётлиги давридаёқ Шарқ мамлакатлари ва Европада тарқалган эди. У вазири аъзам сифатида...

Не мулк ичраки бир фармон ийбордим, Анинг забтига бир девон ийбордим, Бу девон тутти ул кишварни андоқ, Ки девон тузган дафтарни андоқ, — деб ёзганда ўз асарларининг Хуросондан четдаги ўлкаларга ҳам маълум ва машҳур эканлиги ишора қилганди. Хондмирнинг маълумот беришича, Хиротга Алишер Навоий асарларини юборишни илтимос қилиб тинмай мактублар келиб турган. Шоир девонлари подшоҳу султонларга, амиру амалдорларга эки қимматбах овозга сифатида тақдим этилган. Ана шундай қимматбах овозлардан бири ҳақида яқинда қўлимизга келиб турган бир нодир кўлэма асар нусхаси гувоҳлик беради.

Италийнинг Болоня университети Самарқанд давлат университети билан манабунонс мутахассислар тайёрлаш бўйича бир неча йилдан буён ҳамкорлик олиб боради. Ушбу университет профессор Маурицио Тоизи саркарзидлик мутахассисларга Болоня университетини кутубхонасида Алишер Навоий номи билан боғлиқ бир кўлэманинг сакланаётганлиги ҳақида хабар берди. Ниҳоят, профессорлар — М.Тоизи ва Ш.Сафаров сай-харақатлари билан ушбу кўлэманинг фото ва электрон нусхалари СамДУ ўзбек адабиёти тарихи кафедрасига келтирилди.

Асар Болоня университетини кутубхонасида 3370-инвентар рақами остида сақланган, унинг номи эса «Рисолат ат-таворик» деб қайд этилган. Асар муаллифи сифатида Амир Алишер Навоий номи кўрсатилган. Кўлэма билан таншич эканми, бу асар Алишер Навоий «Та-

рихи мулуки Ажам» асарининг усмонли турк тилига қилинган таржимаси эканлиги аён бўлди.

Матн 71 саҳифадан иборат, бағоят гўзал насталик ҳатида ёзилган. Асар матни электрон нусхада бўлганлиги сабабли унинг муқоваси, унвони, ҳажми, ранги ва безаклари ҳақида маълумотга эга бўлолмадик. Саҳифаларда жадваллар ва лавҳ чиқилмаган, аммо баъзи сарлавҳалар, айрим мазмун жиҳатидан муҳим сўзлар, «қитъа», «маснавий», «шеър» каби калималар бошқа хил рангданги сиёҳ билан ёзилганлиги сезилиб турибди. Асосий матн атрофида, яъни саҳифаларнинг хошияларида ҳеч қандай ёзув кўзга ташланмайд.

Кўлэманинг дастлабки саҳифаларида Мавлоно Абдураҳмон Жомий лирик девонларига ёзилган дебона матни келтирилган. Матнда имло хатолари мавжуд, баъзи ҳолларда айрим сўзлар тушириб қолдирилган. Кўлэманнинг 3^о — 4^о саҳифалари йўқ.

4^о-саҳифадан «Бисмиллаҳир роҳманир роҳим» калимаси билан Тангри таолога ҳамд бошланади. Ҳамд матнидан муаллифининг тили туркий тилининг Хирот ёки Марказий Осиё лажларидан бирида эмаслиги маълум бўлади. Яъни: «Ҳамди номаҳуд ва санойи номаҳуд ул Соний Офаридгора ва ул Холиқи Парвардигора, ки навий инсонийи таълими асло ва тақрийми «Каррамо...» ила сойир ҳайвонотдин сарафроз ва хар сунъини луғоти мухталифа сабаби ила бири бирдин мумот эдуб, хар фардина бир завк ва хол ва хар хола мувофиқ хусни мутоал верди...»

Ҳамддан сўнг хотам-ул-анбиё Расулуллоҳ (с.а.в) шавъига наът келтирилган. Шундан сўнг таржима муаллифи рисола таълифининг сабабини баён этади. Маълум бўлишича, муаллиф Алишер Навоийнинг «Тарихи мулуки Ажам» асарини бир кун би соҳиб давлатнинг мажлисига тўхфа сифатида келтирди. Бу кишини муаллиф «соҳиб давлат»,

доман ислоҳда пўшида ва мастур буюрсунлар».

Шундан сўнг «Ҳазрати Мир Алишер равшанзамир алайҳи раҳматра «вар-ризвону минал алайлийл-кабийра» («Бог буюқлар ва улўғлардан иборатдир»). — (Д.С.) «Таворихи мулк»инда шуйла тахрир ва тақдир эдерки, ...» деган сўзлар билан асарнинг асосий матни бошланади. Асар матни 65 саҳифадан иборат.

Кўлэманинг охири саҳифаларида таржимоннинг хотима сифатида ёзган сўзлари бор. У асар таржимасини тутатган, у хотам ул-анбиё Мухаммад(с.а.в) га дуруд ва саломлар йўллайди. «Ал-ваҳхобу хусн тавфиқа» сўзларидан сўнг «наът» сўзи ёзилган. Аммо наът матни келтирилмаган. Шундан кейин асар ёзиб туғатилган сана ва муаллифининг исми-шарифи баён этилган. Яъни, асар 989 хижрий йилнинг жумодил аввал ойда ёзиб туғатилган. Унинг муаллифи Садриддин бин Қозӣ Шукруллоҳ ар-Разоқолий Гафурulloҳ номи шахс бўлган экан.

Муаллиф барча йимон келтирилган ва мусулмонлар ҳақида дуо қилган, куйидаги рубойини ёзиб қолдирган:

Ҳар ки хонад дуо тамая дорам, 3-онки ман баянд гунаҳқорам.

Ҳар котибро ба «Ал-ҳамд» кунад ёл.

Кўлэма ўқиши қулай, чиройли дастхат билан ёзилганлиги қарамай, унда тушуниш қийин бўлган сўз ва жумлалар ҳам учраб туради. Матнда баъзи сўзларда илмий хатоларга йўл қўйилган ҳолда, баъзан гап орасидан айрим сўзларнинг тушириб қолдирилиши ҳодисалари ҳам учрайд. Масалан, 1^о-бетдаёқ муқаддас китоблардан келтирилган иқтибосда мазмун мукамал чикиши учун бир феъл этишмайди: «Кунту набийан ва Адама байнал мон ват-тайин».

Сўзларнинг луғавий маънолари: кунту — бўлдим, набийан — пайгамбарлик жиҳатидан, Адама — (Одамни) ёки хушбўй зира-вор, байна — ораси(ўртаси), мон — сув, ват-тайин — анжир ёки туپроқ. Маълум бўлган ётганидек, гапдан маъно чиқариш машкулот туғдиради.

Айрим саҳифалардаги матннинг кўп жойлари ўчиб кетган.

Али

БИР ҚАЙНОВИ ИЧИДА

Мунчокдай қоп-қора кўзлари жиққа ёшга тўлган раис тақир ердек тиришган кенг пешонасини гадур-будур кўллари билан оҳиста силади.

кетеди, жаҳли чиққанда эса мўйлови титраб, худди сичқоннинг думидек ликиллай бошлайди.

«ШУЧ» САНАФИДАН

Бемор шифокор хузурига борибди. Унинг оёғи бинт билан боғланган экан. — Қаерингиз оғрияпти? — деб сўрабди шифокор.

Эр-хотин театрга борадиган бўлишди. Уйдан чиқшгач, хотин эрига қараб деди: — Соқолингизни олмабсиз-ку?

КАМЧИЛИК

Юмуш излаб енгил ва осон, қанча вақтин кўздан берди бой, Ва ниҳоят бир қорхонага Ишга кирди бизнинг Жумавой.

Рассом Шавкат МУЗАФФАР.

«Шинелли қизлар»нинг «Жанговар йиллар»да курсатган қахрамонликлари эндиликда «Мангулик қўшиғи»га айланган қолди.

«Генерал Равшанов» «Диёнат»ли «Тошкентликлар»дандир.

«Дарёлар туташган жойда» «Бинафша» гуллар очилиб ётган «Нотаниш орол» бор.

«Ташда кечган умр»ларни эслаб «Изтироб» чекма, бари-бир «Баҳор қайтмайди».

Немис файласуфи Иммануил Кант: «Гениал ижод ақлдан мутлоқ узилиш орқали юзага келади» деган экан.

Француз ёзувчиси Альбер Турнье лутф қилади: «Икки севишганим жим туриб гаплашишдан қизиқ нарсагини ўзи йўқ».

КУТУБХОНАДА ТУҒИЛГАН ГАПЛАР

«Генерал Равшанов» «Диёнат»ли «Тошкентликлар»дандир.

«Дарёлар туташган жойда» «Бинафша» гуллар очилиб ётган «Нотаниш орол» бор.

«Ташда кечган умр»ларни эслаб «Изтироб» чекма, бари-бир «Баҳор қайтмайди».

Немис файласуфи Иммануил Кант: «Гениал ижод ақлдан мутлоқ узилиш орқали юзага келади» деган экан.

Француз ёзувчиси Альбер Турнье лутф қилади: «Икки севишганим жим туриб гаплашишдан қизиқ нарсагини ўзи йўқ».

ДУНЁ — КЕНГ...

«Шум бола» «Юлдузли тунлар»нинг биринчи «Олмос камар»ни белига маҳкам боғлаб «Олтин девор»дан ошиб ўтди.

«Чўл шамоллари» гир-гир эсиб турадиган «Отамдан қолган далалар» мен учун «Қадрли далалар»дир.

«Синчалак»дек нозик қизлар «Ўн саккизга кирмаган ким бор» дея «Тилла узук»ларни тақиб олдилар.

«Шум бола» «Юлдузли тунлар»нинг биринчи «Олмос камар»ни белига маҳкам боғлаб «Олтин девор»дан ошиб ўтди.

«Чўл шамоллари» гир-гир эсиб турадиган «Отамдан қолган далалар» мен учун «Қадрли далалар»дир.

«Синчалак»дек нозик қизлар «Ўн саккизга кирмаган ким бор» дея «Тилла узук»ларни тақиб олдилар.

ХАҲСОВИЯ

Бемор врач хузурига судралиброк кириб келади. — Ассалому алайкум, дўхтир... Утирсак мумкинми?

ДАРМОНДОРИ

чиқинг. Қон босимингизни ўлчаб кўлам. Босим ўнча-диган танометрим бузилиб қолди.

ЖАВОБСИЗ САВОЛЛАР

«Мис чавандоз» «Қил кўприк»дан эсон-омон ўтиб «Сўнгги бекат»га етиб келди.

"ДОМ"ЛА

Акбарали аттор нафақага чиққан, «Оталар чойхонаси»нинг кунда-шундасига айланган.

ЖАВОБСИЗ САВОЛЛАР

«Мис чавандоз» «Қил кўприк»дан эсон-омон ўтиб «Сўнгги бекат»га етиб келди.

«Генерал Равшанов» «Диёнат»ли «Тошкентликлар»дандир.

ЖАВОБСИЗ САВОЛЛАР

«Мис чавандоз» «Қил кўприк»дан эсон-омон ўтиб «Сўнгги бекат»га етиб келди.

Ж.МИРЗО чизган суратлар.

ТАШВИШ САБАБИ

Шогирдлардан бири Сукрот ҳақимдан сўради: — Устоз, нега доимо беташвиш, қувноқ кайфиятда юрасиз?

ҚИЙШИК ОЙНА

Бир аёл донишманд Сукротни масҳара қилиб деди: — Намунча юзинг хунук бўлмасан!

ДИОГЕННИНГ ЖАВОБИ

Дўстларидан бири Диогендан сўради: — Сиз яшаётган ҳум ёрилиб кетса, қаерда яшайсиз?

ИККИ ХИЛ ЮПАНЧ

Афлотундан сўрадилар: — Бошига мусибат, қулфат тушган одамни қандай юпатиш мумкин?

ИШТАҲА ҚАЧОН ОЧИЛАДИ?

Диогендан сўрадилар: — Сизнинг иштаҳангиз қачон очилади?

АҚЛЛИНИНГ АҲМОҚДАН ФАРКИ

Бир донишманддан сўрадилар: — Ақли одамларни аҳмоқлардан қандай фарқлаш мумкин?

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВИЧЛАР УЮШИМАСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati. Манзилмиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН